

ELEONORA I STANISŁAW TABACZYŃSCY

CMENTARZYSKA KULTURY PUCHARÓW LEJKOWATYCH W REJONIE SANDOMIERZA. ODKRYCIA 1971 ROKU

Obok prac wykopaliskowych na obszarze miasta Pracownia Archeologiczna IHKM PAN w Sandomierzu dokonuje także systematycznej prospekcji archeologicznej terenu, której celem jest gromadzenie materiałów i informacji do katalogu stanowisk Sandomierszczyzny.

W roku 1971 dokonano w ten sposób między innymi odkrycia trzech cmentarzysk kultury pucharów lejkowatych, położonych w stosunkowo niewielkiej odległości od siebie: w Dwikozach, Górach Wysokich oraz Kicharach Starych w powiecie sandomierskim. Na dwóch (Dwikozy, Góry Wysokie) przeprowadzono badania sondażowe, finansowane ze względu na ich bezpośrednie zagrożenie zniszczeniem, przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Kielcach¹. Na obiektach tych planuje się przeprowadzenie w najbliższym czasie prac ratowniczych na szerszą skalę. Ze względu na znaczenie odkrycia, które wniesie może nowe interesujące dane do słabo dotąd na ogół znanego, zwłaszcza w grupie południowej kultury pucharów lejkowatych², obrządku pogrzebowego oraz do ogólnego obrazu osadnictwa tej kultury na Wyżynie Sandomierskiej, wydaje się celowym podanie już teraz wstępnych informacji o tych obiektach.

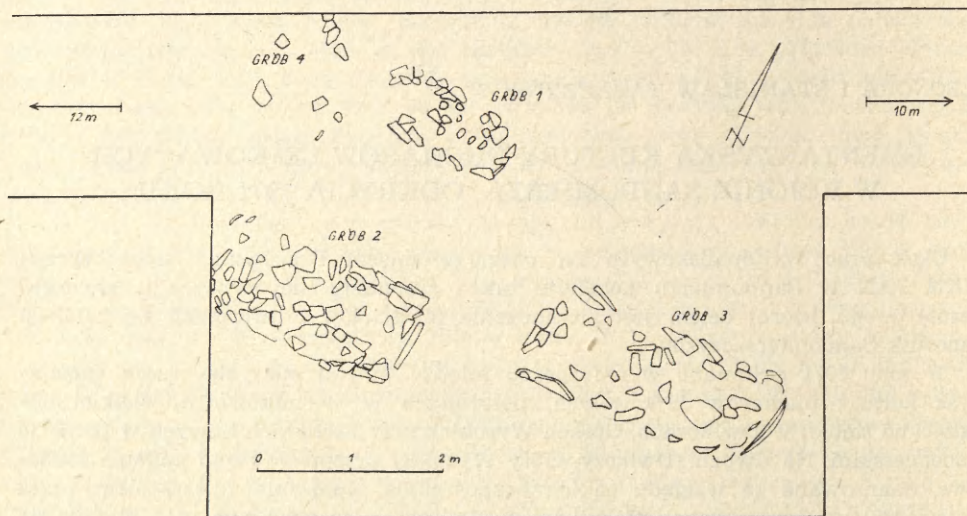
1. GÓRY WYSOKIE, POW. SANDOMIERZ. STANOWISKO „LIPOWA GÓRA”

Cmentarzysko zlokalizowano na podstawie informacji ob. Jana Majki, który na swym polu, położonym na północ od drogi polnej, wiodącej z Gór Wysokich do Słupczy, około 40 m na wschód od skrzyżowania dróg Dwikozy—Czermin, Góry Wysokie—Słupcza, już w roku 1948 odkrył podczas orki grób z obstawą kamienną. W grobie, zbudowanym z dość regularnych płyt kamiennych, wypełnionym kamie-

¹ Badania mogły zostać przeprowadzone dzięki szybkiej inicjatywie mgra Rożka, sprawującego w Urzędzie Konserwatorskim opiekę nad zabytkami archeologicznymi województwa kieleckiego.

² Por. ostatnio J. Kowalczyk, *Zmierzch epoki kamienia*, Wrocław 1971, s. 91 n. Lepiej niż na Wyżynie Sandomierskiej rozpoznany jest obrządek pogrzebowy tej kultury na terenie Lubelszczyzny dzięki odkryciom lat ostatnich; por. obok literatury cytowanej w dalszych przypisach także J. Gurba, *Cmentarzysko kultury czas lejkowatych w miejscowości Kolonia Strzelce, pow. Puławy*, „Sprawozdania Archeologiczne”, t. 5: 1959, s. 259 n.; tenże, *Materiały do badań nad neolitem Małopolski*, „Annales UMCS”, Sectio F, t. 9: 1954 z. 3 s. 133 n.; tenże, *Stanowisko kultury czas lejkowatych w miejscowości Chruszczów Kolonia powiat puławski*, „Annales UMCS”, Sectio F, t. 11: 1956 z. 2, s. 33 n.

niami, odkrywca znalazł dwie „ozdoby z miedzianego drutu”. W latach następnych odkrywca wyorywał bardzo często płyty kamienne, w ogólnej ilości „około 20 fur”. Informacje te umożliwiły zlokalizowanie obszaru najczęstszego występowania kamieni i tam też założono wykopy sondażowe (por. ryc. 1). W obrębie tych wykopów odkryto 4 groby. Trzy z nich stosunkowo dobrze zachowane, zorientowane na linii wschód—zachód, łączyć można z kulturą pucharów lejkowatych.

Ryc. 1. Góry Wysokie, pow. Sandomierz. Stan. „Lipowa Góra”. Plan sondażu I
Plan of sondage I

Rys. M. Gawrońska

Grób 1. Wkopany w lessowe podłoże, o formie zbliżonej do trapezu, zbudowany był z nieregularnych płyt kamiennych różnej wielkości (ryc. 2), którymi wyłożono pionowo lub nieco skośnie na zewnątrz (niekiedy podwójnie) ścianki grobu. Pokrywa grobowa zarysowała się zaraz po zdjęciu humusu. Złożona była z płyt kamiennych obsuniętych częściowo do wnętrza, częściowo zaś (w górnych partiach) zniszczona zapewne przez orkę. Wypełnisko grobu pod pokrywą stanowił less z niewielką domieszką próchnicy oraz duża ilość bezładnie zalegających kamieni. Kolejną warstwę wypełniaka tworzyły niewielkie i dość nieregularne, lecz starannie ułożone w jednym poziomie płyty kamienne, poniżej których wystąpiła 10-centymetrowej miąższości warstewka szarej próchniczej ziemi. Dno grobu stanowiła następna pozioma warstwa posadowionych płyt kamiennych, spoczywających bezpośrednio na calcu. W grobie nie stwierdzono żadnych śladów pochówku ani wyposażenia³. Całość układu sprawiała jednak wrażenie obiektu nie zniszczonego. Szczątki kostne uległy zapewne

³ Groby kultury pucharów lejkowatych są nader często pozbawione wyposażenia. J. Kowalczyk zestawiając 72 groby tej kultury tylko w 17 stwierdził występowanie darów grobowych. Na cmentarzysku w Klementowicach, pow. Puławy, dary grobowe wystąpiły jednak w 5 na 7 odkrytych grobów; por. A. Uzarowiczowa, *Cmentarzysko kultury pucharów lejkowatych w Klementowicach, pow. Puławy*, „Wiadomości Archeologiczne”, t. 32: 1966, s. 164 (za autorką cytujemy też wyniki obliczeń J. Kowalczyka).

Ryc. 2. Góry Wysokie, pow. Sandomierz. Stan. „Lipowa Góra”. Grób 1 i 4.

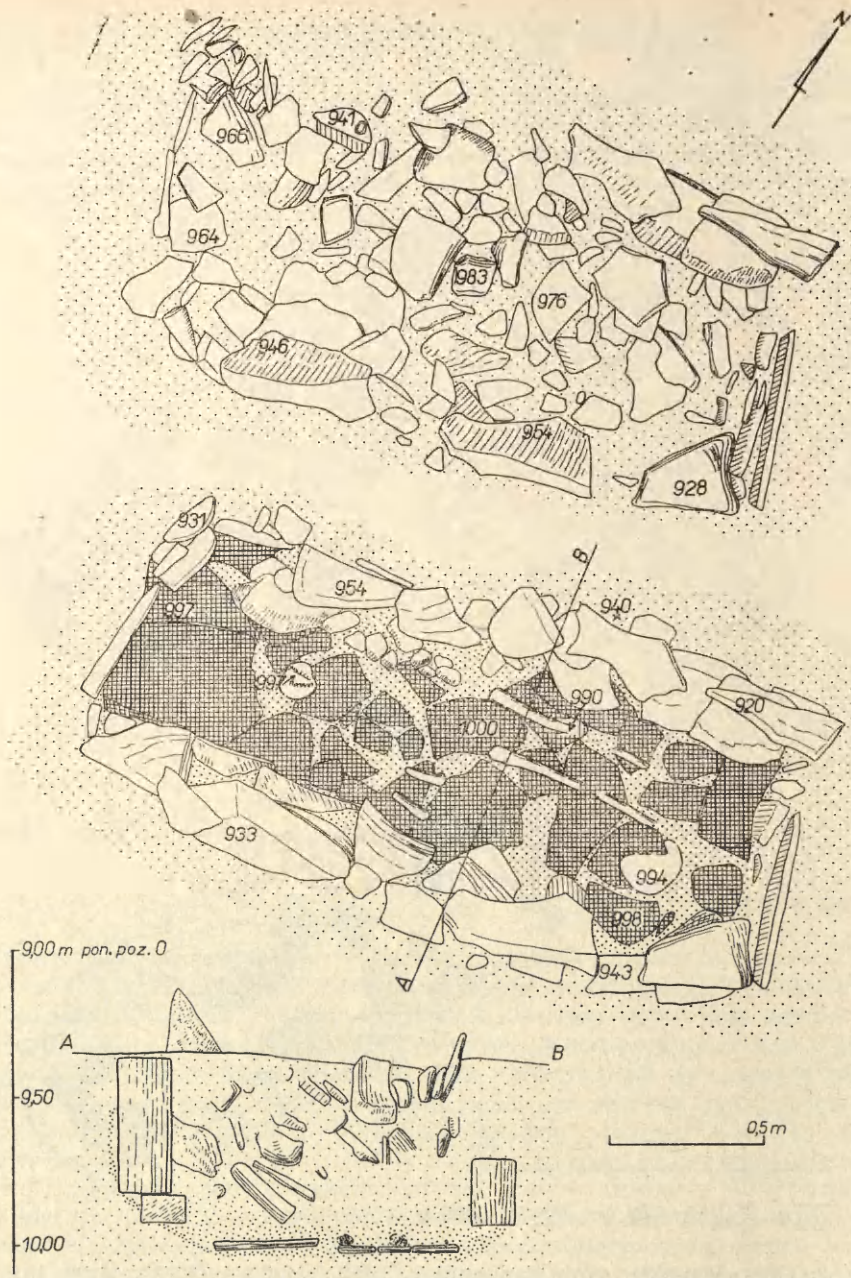
U góry — pokrywa grobowa, u dołu — wnętrze grobu 1:

a — żółty less; *b* — less z domieszką próchnicy; *c* — kamień płytujący; *d* — poziome płyty na dnie grobu; *e* — poziome płyty powyżej dna; *f* — fragmenty kości ludzkich; *g* — ozdoba miedziana; *h* — drucik

Graves 1 and 4. Top — grave cover; Bottom — inside of grave 1:

of human bones; *g* — copper ornament; *h* — small piece of wire
a — yellow loess; *b* — loess with admixture of humus; *c* — slab stone; *d* — horizontal slabs on the bottom of the grave; *e* — horizontal slabs above the bottom; *f* — fragments

Rys. E. Tabaczyńska i M. Gawrońska

Ryc. 3. Góry Wysokie, pow. Sandomierz. Stan. „Lipowa Góra”. Grób 2:
 Od góry kolejno: pokrywa grobowa, wewnątrz ze szczątkami kostnymi 2 osob-
 ników, przekrój wzdłuż linii A-B (objaśnienie legendy przy ryc. 2, poz. a-d)
 Grave 2. From top to bottom: grave cover, inside of the grave with
 remains of two individuals, section along line A-B (for the explanations
 cf. fig. 2 a-d)

Rys. M. Gawrońska

całkowitemu rozkładowi i weszły najprawdopodobniej w skład owej warstewki próchnicy, zalegającej na spągu grobu między dwoma poziomami płyt kamiennych⁴.

Grób 2, o formie nieregularnego prostokąta, usytuowany był na południe od grobu 1. Zbudowany z nieregularnych płyt kamiennych, niekiedy bardzo grubych (por. profil grobu), którymi wyłożone były gęsto jego ścianki. Płyty ułożone były miejscami w dwa lub trzy rzędy, tworząc bardzo solidną konstrukcję (ryc. 3). Oba krótkie boki grobu posiadały pionowo stojące wielkie płyty kamienne. Z układu płyt wynika, że pokrywa grobowa była najprawdopodobniej nie płaska, lecz zbliżona formą do sklepienia kolebkowego, o krzywoliniowym przekroju poprzecznym, odpowiadającym zapewne łukowatemu zakończeniu płyty, zamykającej grobowiec od strony wschodniej. We wnętrzu grobu znajdowały się liczne kamienie i płyty nieregularne, przemieszane beładnie z lessem, z niewielką domieszką próchnicy. I tutaj, podobnie

Ryc. 4. Góry Wysokie, pow. Sandomierz. Stan. „Lipowa Góra”. Widok od strony wschodniej na wnętrze grobu 2 (a) i grobu 3 (b)

Inside of grave 2 (a) and 3 (b) seen from the east side

Fot. S. Biniewski

⁴ Podobnie interpretował H. Wiercieński brak zachowanych szczątków kostnych (które „w proch się obróciły”) w niektórych grobach na cmentarzysku kultury pucharów lejkowatych w Antopolu pod Nałęczowem, pow. Puławy; por. H. Wiercieński, *Groby kamienne ze szkieletami z epoki kamienia gładzonego, odkryte pod Nałęczowem w roku 1903*, „Światowit”, t. 6: 1905, s. 84. Drugim możliwym, choć nie sprawdzalnym wariantem interpretacyjnym byłoby przyjęcie, iż mamy tu do czynienia z „grobem symbolicznym”. Tak skłonna jest interpretować A. Uzarewiczowa skupisko kamieni analogiczne do pokryw grobowych, lecz nie kryjące pod spodem pochówku, odkryte na stanowisku XIII w Klementowicach, pow. Puławy; por. A. Uzarewiczowa, *Cmentarzysko kultury pucharów lejkowatych w Klementowicach, pow. Puławy, na stanowisku XII*, „Wiadomości Archeologiczne”, t. 33: 1968, s. 301.

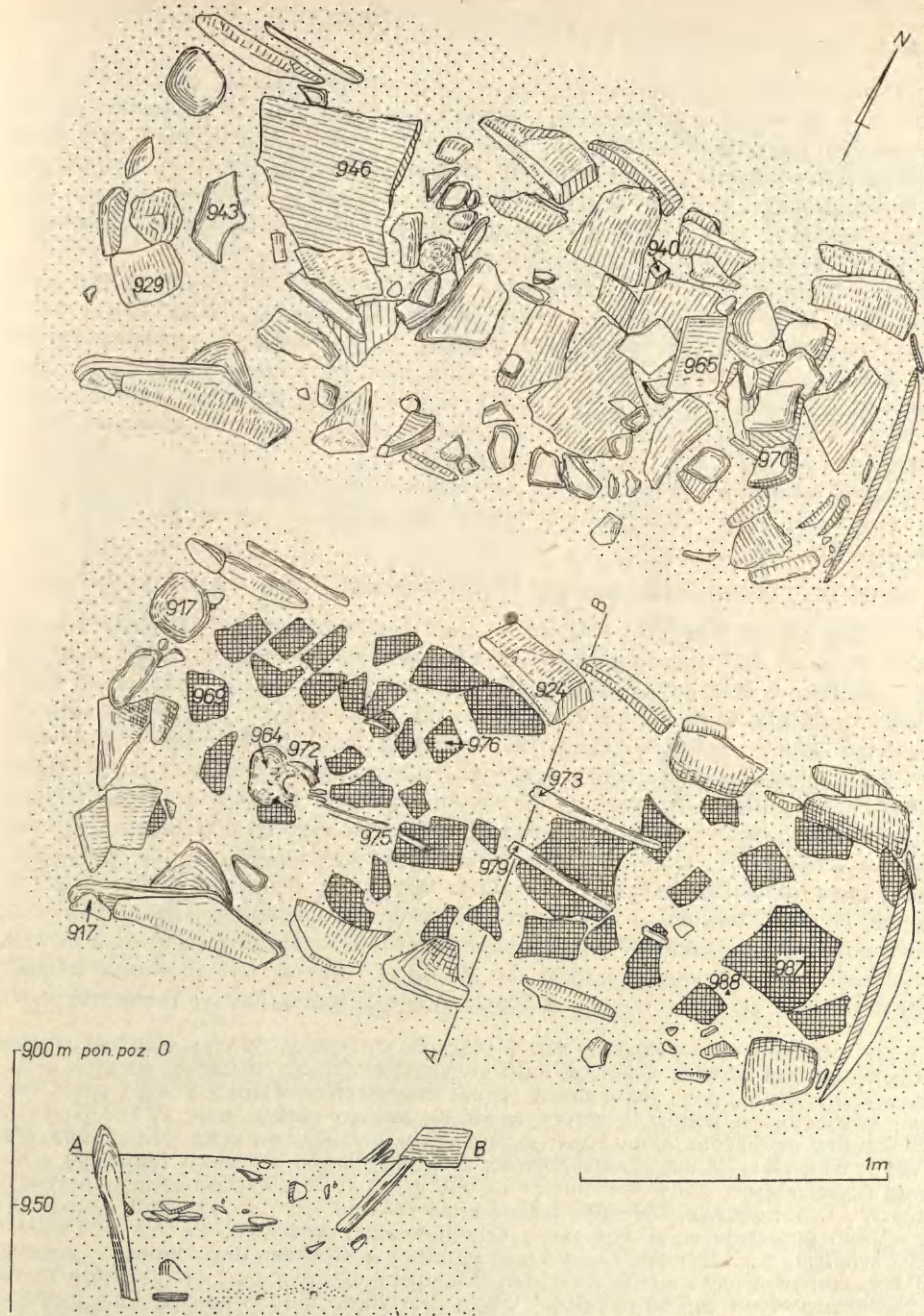
jak w grobie 1, znajdowały się na dnie dwa poziomy równo leżących nieregularnych płyt kamiennych, z których dolny, staranniej zbudowany, stanowił dno grobu (ryc. 4a). Między tymi dwoma poziomami płyt w ciemnoszarej, miejscami czarnej ziemi, znajdowały się szczątki dwóch, leżących równolegle do siebie, lecz w przeciwnej (180°) orientacji, szkieletów ludzkich wyprostowanych, leżących na wznak⁵. Z jednego, ułożonego głową w kierunku zachodnim, zachowały się *in situ* kości — kilka zębów z niewielkim kawałkiem czaszki oraz fragmenty kości udowych. Z drugiego, ułożonego głową na wschód — duży fragment czaszki oraz w odpowiedniej odległości, również *in situ*, części kości udowych. Nie stwierdzono żadnego zachodzenia na siebie kości, co łącznie z faktem, iż rozmieszczone są względnie równomiernie po obu stronach osi grobu, przemawiałoby za jednoczesnym pochówkiem obu zmarłych. Przy zmarłych nie stwierdzono żadnego wyposażenia. W wypełnisku grobu w warstwie lessu przemieszanego z nieznaczną ilością próchnicy, powyżej płyt kamiennych, w dolnej partii, znaleziono jedynie 5 drobnych fragmentów ceramiki⁶, która dostała się tu zapewne w trakcie zasypywania grobu.

G r ó b 3. Znajdował się w odległości ok. 2 m na wschód od grobu 2. Nawiązując w ogólnych zarysach do grobu 2, szersza pokrywa grobowa przybierała tu wyraźnie formę trapezoidalną (szerszą w części zachodniej). Jego krótki bok wschodni zamykała pionowo umieszczona dużych rozmiarów płyta kamienna górą półokrągła, podtrzymująca pierwotnie — być może — płyty, którymi przykryty był grób (ryc. 4b i 5). Zbudowany, podobnie jak dwa wyżej opisane groby, z nieregularnych płyt kamiennych, którymi obłożono ścianki, i w przemieszaniu z lessem wypełniono jego wnętrze. Zawierał również szczątki szkieletu ludzkiego. Spoczywały one (poniżej warstwy płyt przykrywających) na dnie grobu, utworzonym z niewielu cienkich, wyrównanych w poziomie płytek kamiennych, w otoczeniu szarozółtawej ziemi. Zmarły spoczywał w pozycji wyprostowanej na wznak, zajmując miejsce centralne grobu. Głowa zwrócona była na zachód z twarzą na południe. Ze szczątków kostnych zachowały się jedynie: kość ramieniowa, obie kości udowe oraz czaszka, której jednak, mimo usilnych starań, nie udało się wypreparować w sposób nie naruszający struktury kości. Uzyskane fragmenty czaszki poddane zostały analizie antropologicznej przez mgra Henryka Rysiewskiego. Stan ich zachowania nie pozwolił jednak na dokonanie pomiarów niezbędnych dla analizy typologicznej. „Mózgoczaszka — stwierdza H. Rysiewski⁷ — zachowała się w postaci dużego fragmentu lewej kości ciemieniowej, zachowanego w całości lewego, i we fragmentach, prawego wyrostka sutkowatego, ułamków obu kości skalistych, fragmentu trzonu kości potylicznej, a także drobnych, nielicznych ułamków prawej kości ciemieniowej i kości płaskich potylicy. Równie fragmentarycznie zachowana jest twarzoczaszka. Występują fragmenty łuku zębodołowego szczęki z dolnym brzegiem otworu gruszkowatego, a także ułamki żuchwy w postaci części jej lewej gałęzi. Na szczególną uwagę zasługują zęby, które wystąpiły stosunkowo licznie. Zachowały się wszystkie zęby szczęki (2, 1, 2, 3) oraz 8 z żuchwy (z prawej połowy brakuje 3 i 7, natomiast z lewej zachowały się tylko

⁵ Podobny układ stwierdził J. Gurba (*Materiały kultury czasz (pucharów) lejkowatych z okolic Nałęczowa w powiecie puławskim*, „Studia i Materiały Lubelskie”, t. 4: 1971, s. 71) na cmentarzysku w Drzewcach Kolonii, w grobie 7.

⁶ Przynależność tych mało czytelnych, drobnych fragmentów ceramiki do kultury pucharów lejkowatych poświadczona została przez doc. dra J. Kowalczyka oraz mgra B. Balcera, za co składamy tu serdeczne podziękowanie.

⁷ Cytujemy z ekspertyzy antropologicznej H. Rysiewskiego, wyrażając podziękowanie za trud włożony w wypreparowanie z otoczenia lessowego oraz analizę bardzo słabo zachowanych, rozsypujących się przy łada dotknięciu, szczątków kostnych czaszki.

Ryc. 5. Góry Wysokie, pow. Sandomierz. Stan. „Lipowa Góra”. Grób 3:

Od góry kolejno: pokrywa grobowa, wnętrze ze szczątkami kostnymi, przekrój wzdłuż linii A-B
(objaśnienie legendy przy ryc. 2, poz. a-d)

Grave 3. From top to bottom: grave cover, inside of the grave with osseous remains,
section along line A—B (for the explanations see fig. 2 a-d)

6 i 8)”. Na podstawie wielkości wyrostków sutkowatych i zębów sądzić można, iż należały one do osobnika płci męskiej⁸. Słabo zaznaczona obliteracja szwów, wyraźne, zwłaszcza na zębach trzonowych, starcie powierzchni żującej oraz dość ostre jeszcze korzenie pozwalają, konkluduje H. Rysiewski, przypuszczać, że osobnik złożony do grobu zmarł w wieku około 30 lat (*późny adultus* — *wczesny maturus*). Nie stwierdza się, przy tym śladów uszkodzenia czaszki, które mogłyby być przyczyną zejścia, ani też śladów zniekształceń patologicznych.

W grobie nie zachowały się żadne ślady wyposażenia pośmiertnego. Jedyne przy prawej kości udowej znajdował się mały odłupek krzemienisty, który dostał się tu zapewne przypadkowo przy zasypywaniu grobu. Inny odłupek krzemienisty stwierdzono w części południowej ponad płytami dna grobu. We wschodniej części grobu, na poziomie zalegania szkieletu, stwierdzono 3 drobnutkie kawałki węgla drzewnego⁹ oraz dwa bardzo drobne, mało charakterystyczne fragmenty ceramiki, która dostała się tu przypadkowo w trakcie zasypywania.

Badania sondażowe przerwano po wyeksplorowaniu zagrożonych zniszczeniem, opisanych wyżej grobów. Planuje się wznowienie badań w następnym sezonie wykopaliskowym.

2. DWIKOZY, POW. SANDOMIERZ. STANOWISKO „POLE NAD ZIELEŃCEM”

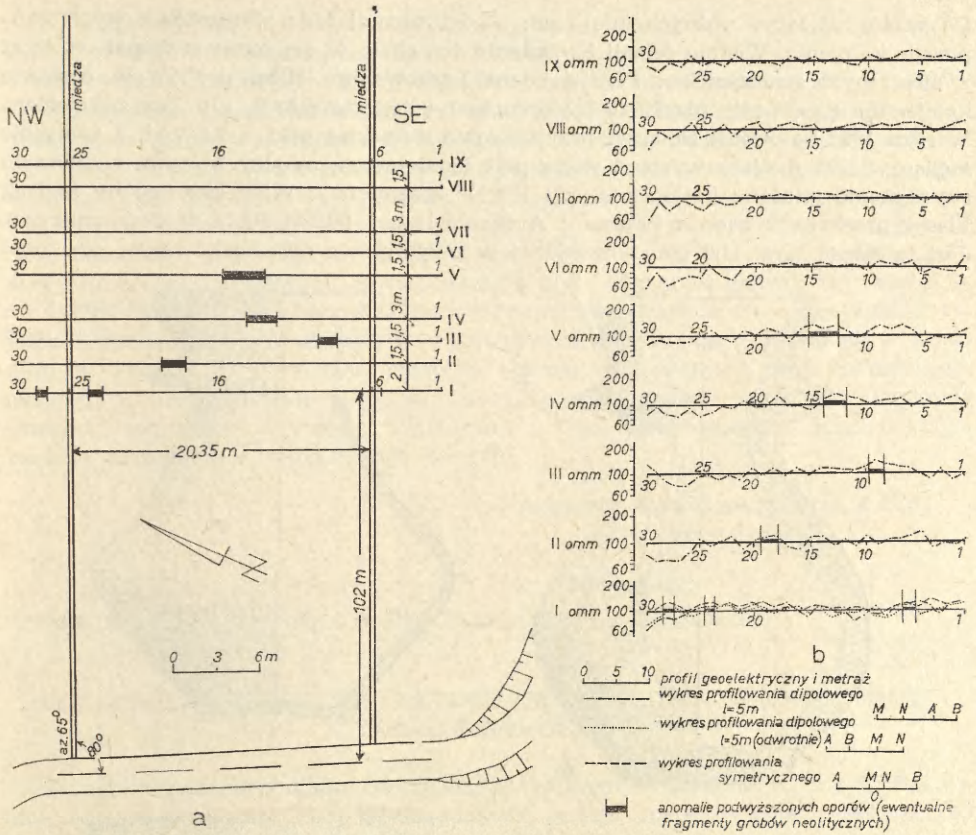
Od kilku już lat w różnych miejscach „Pola nad Zieleńcem” w Dwikozach wydobywano w czasie orki liczne fragmenty płyt kamiennych, a niekiedy także fragmenty naczyń glinianych oraz kości ludzkich. Na polu należącym do ob. Władysława Binka znaleziono ostatnio, w grobie obłożonym płytami, także flaszkę z kryzą oraz siekierkę krzemienistą, które przekazano Pracowni Archeologicznej IHKM PAN w Sandomierzu¹⁰. Ze względu na zagrożenie cmentarzyska od razu przystąpiono do prospekcji archeologicznej terenu. Przeprowadzono badania powierzchniowe, a następnie ekipa geofizyków dokonała wstępnej prospekcji geofizycznej terenu¹¹. Wykonano 9 profili zwiadowczych stosując układ dipolowy, osiowy, jednopoziomowy, a na profilu 1 — układ symetryczny i dipolowy, dwustronny. Stosowane rozstawy elektrod były tu mniejsze, chodziło bowiem o zlokalizowanie obiektów niewielkich, znajdujących się tuż pod powierzchnią ziemi. W wyniku uzyskano profile mało kontrastowe, z niewielkimi i nielicznymi anomaliami (por. ryc. 6 a, b). W strefie występowania anomalii geoelektrycznych założono wykopy sondażowe I—III, które dały w rezultacie wynik

⁸ Za wcześnie na wyciąganie dalej idących wniosków. Warto wszakże zwrócić uwagę na fakt, iż szkielet osobnika, najprawdopodobniej płci żeńskiej, odkryty w Kamieniu Łukawskim, pow. Sandomierz, przy analogicznej orientacji miał część twarzową zwróconą na północ, a zatem w stronę lewego barku; por. E. Kempisty, *Grób kultury pucharów lejowatych w Kamieniu Łukawskim, pow. Sandomierz*, oraz A. Wiercińska, *Analiza antropologiczna neolitycznego szkieletu ludzkiego z Kamienia Łukawskiego, pow. Sandomierz* — oba artykuły w „Wiadomościach Archeologicznych”, t. 31: 1965, s. 159—169. Nasuwa się pytanie, czy ten szczegół rytuału pogrzebowego pozostaje w jakiejś stałej relacji do płci zmarłych. Por. A. Häusler, *Zum Verhältnis von Männern, Frauen und Kindern in Gräbern der Steinzeit. ...Arbeits- und Forschungsberichte zur Sächsischen Bodendenkmalpflege*, t. 14/15: 1966, s. 25—73.

⁹ Obecność tych znikomych ilości węgla drzewnego trudno szerzej interpretować. Sygnalizujemy tylko, iż ślady poogniskowe występują także w różnych układach na innych cmentarzyskach tej kultury; por. L. Gajewski, *Kultura czas lejowatych między Wisłą a Bugiem*, „Annales UMCS”, Sectio F, t. 4: 1949, s. 82.

¹⁰ Zabytki te przekazane zostały Pracowni za pośrednictwem dra Łukaszewicza z Dwikoz oraz dyrektora MPRB w Sandomierzu p. Olszewskiego, za co tutaj serdecznie dziękujemy.

¹¹ Ekipą geofizyków, rekrutującą się z pracowników Przedsiębiorstwa Poszukiwań Geofizycznych w Warszawie, kierował mgr inż. A. Iciek. Całej ekipie dziękujemy bardzo za okazaną pomoc w poszukiwaniu cmentarzyska.

Ryc. 6. Dwikozy, pow. Sandomierz. Stan. „Pole nad Zieleńcem”:

a — szkic polowy prac geoelektrycznych; b — profile geoelektryczne według A. Icieka

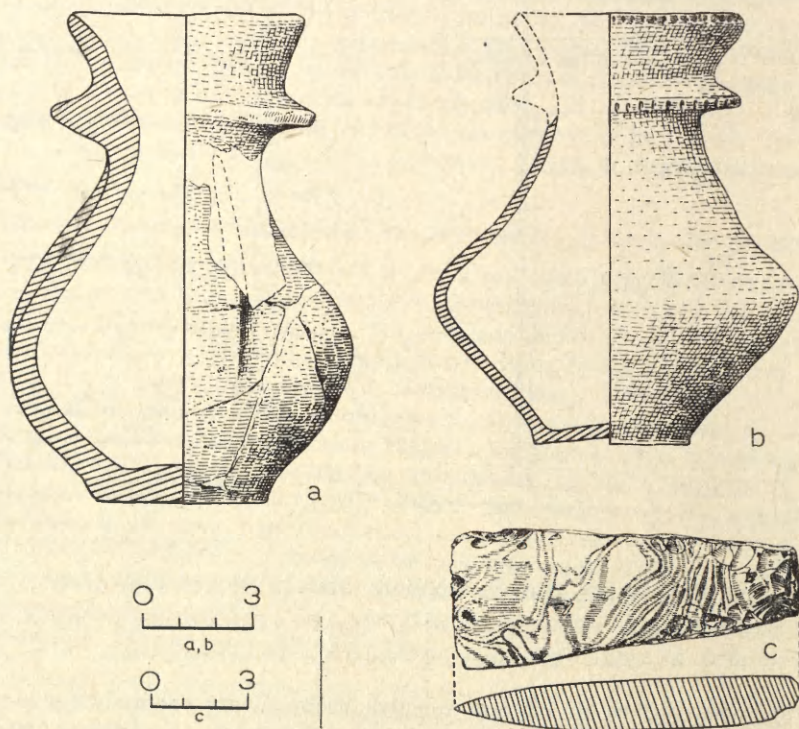
a — sketch of geoelectric works; b — geoelectric profiles

negatywny, występujące tu bowiem niegdyś groby uległy całkowitemu zniszczeniu. Stwierdzono jedynie występowanie na złożu wtórnym m. in. licznych fragmentów płyt kamiennych oraz drobne fragmenty ceramiki, a w obrębie sondażu I w zniszczonym grobie 1 także odłupek krzemienia świeciechowskiego. W sondażu I zlokalizowano rozkopany uprzednio przez właściciela gruntu grób, z którego pochodzą siekierka z krzemienia pasiastego (ryc. 7 c) oraz fiasza z kryzą wys. 13,2 cm, o gruszkowatym brzuscu z największą wydętością przypadającą poniżej połowy wysokości naczynia i dnem słabo wyodrębnionym, płaskim (ryc. 7 a). Szyjka fiaszy jest dość niska, lejkowata, brzusiec wzmocniony i zdobiony trzema symetrycznie rozmieszczonymi pionowymi żeberkami, przebiegającymi od podstawy kryzy w dół do największej wydętości brzusca. Poza tym fiasza pozbawiona jest ornamentu.

3. KICHARY STARE, POW. SANDOMIERZ. STANOWISKO „POLE BOLENIA”

Cmentarzysko zlokalizowano na podstawie wywiadów prowadzonych w toku prac wykopaliskowych w Dwikozach. Znajduje się ono na polu ob. H. Bolenia, w odległości ok. 150 m na południe od jego zagrody, na niewielkim płaskowyżu lessowym.

Od wielu już lat w różnych miejscach na kulminacji tego wyniesienia wyorywano płaskie kamienie. Według relacji H. Bolenia już około 40 lat temu rozkopał on, wraz z ówczesnym nauczycielem Ferdynandem Laskowskim, kilka grobów w obstawie kamiennej („kamienie płaskie i nieforemne”) z „garnuszkami, ale bez szkieletów”. W roku 1969 natomiast zahaczył przypadkowo w trakcie orki o kamień, a następnie kopiąc w tym miejscu wydobył wiele płyt kamiennych, między którymi znajdowało się naczynie gliniane (flasza z kryzą) i wiór krzemienny. Wiór krzemienny zaginał. Flaszka przekazana została Pracowni Archeologicznej IHKM PAN w Sandomierzu¹². Jest to flaszka wys. 11,6 cm, z brzuścem w przybliżeniu dwustożkowatym oraz dość

Ryc. 7. Zabytki z grobów rozkopanych przypadkowo:

a, c — Dwikozy, pow. Sandomierz, stan. „Pole nad Zieleniecem”; b — Kichary Stare, pow. Sandomierz, „Pole H. Bolenia”

Relics from accidentally revealed graves

Rys. M. Gawrońska

¹² Należy z całym uznaniem podkreślić obywatelską postawę p. H. Bolenia, który bez wahania pokazał naczynie. Pełne zrozumienie dla prac poszukiwawczych Pracowni wykazywali także mieszkańcy Dwikoz i Gór Wysokich, czego wyrazem było udzielenie wyczerpujących informacji, pokazywanie znalezisk oraz bezinteresowny udział w pracach wykopaliskowych młodzieży szkolnej. Szczególnie gorące podziękowania za cenną pomoc składamy p. dr. Łukasiewiczowej z Dwikoz, p. inż. Cendrowskiemu ze Stalowej Woli oraz p. J. Majce, prezesowi Kółka Rolniczego w Górach Wysokich.

niską, lejkowatą szyjką. Dno słabo wyodrębnione, nieznacznie wklęsłe. Krawędzie kryży i wylewu zdobione są poprzecznym żłobkowaniem (ryc. 7 b).

W wyniku wstępnej penetracji niektórych innych odcinków wysoczyzny lessowej po obu stronach Opatówki, a także wywiadów z miejscową ludnością ustalono ponadto, iż w toku prac rolnych wydobywa się w wielu miejscach płyty kamienne, pochodzące niewątpliwie z grobów, których górne partie występują niekiedy tuż pod warstwą orną. Zjawisko to występuje szczególnie intensywnie w ostatnich latach wskutek coraz częstszego wprowadzania traktacji mechanicznej umożliwiającej głęboką orkę. Zasadniczą rolę odgrywają jednak procesy erozyjne, powodujące stałą denudację wierzchowin lessowych. Stwierdzono, iż płyty kamienne spotyka się najczęściej na wierzchowinach dość wyraźnie wyodrębnionych poprzez występujące dokoła wąwozy o stromych na ogół stokach i urozmaiconych mikroformach. Udało się w szczególności wyodrębnić dwa takie znaczne obszary występowania płyt kamiennych: pierwszy z nich obejmuje północną krawędź zróżnicowanej morfologicznie doliny Opatówki na odcinku pomiędzy Dwikozami a Górami Wysokimi, a drugi położony bardziej na zachód — rejon Kichar Starych.

*Pracownia Archeologiczna IHKM PAN
w Sandomierzu*

ELEONORA TABACZYŃSKA AND STANISŁAW TABACZYŃSKI

CEMETERIES OF THE TRB CULTURE IN THE REGION OF SANDOMIERZ.
DISCOVERIES OF 1971

In addition to excavations conducted in the town of Sandomierz, the Archaeological Laboratory IHKM PAN in Sandomierz, carried out a systematic field survey in the surrounding area, the object of which was to collect materials and information for the catalogue of sites in the region of Sandomierz. The discoveries of 1971 include three cemeteries of the TRB culture, situated at small distances one from another, namely at Dwikozy, Góry Wysokie and Kichary Stare, all in Sandomierz district. On two cemeteries (Dwikozy and Góry Wysokie) sondage investigations were carried out.

I. Góry Wysokie, site „Lipowa Góra” (figs. 2—5)

The site yielded 4 graves, of which 3 belong to the TRB culture (fig. 1). Graves nos 2 and 3 revealed remains of skeletons (figs. 3—5) without any furniture. The filling of the graves contained only a few small potsherds which probably found their way into the graves when the burial pits were filled up. The same holds good of 2 flint flakes from grave no. 3.

II. Dwikozy, site „Pole nad Zieleńcem” (figs. 6, 7)

Surface examinations were followed by an initial geophysical prospection carried out by geophysicists (fig. 6). In the zone where geo-electrical anomalies occurred sondage trenches I, II and III were laid down. However, the only discoveries made consisted of numerous stone slabs, small pieces of bones, potsherds and a flake of Świeciechów flint, lying in secondary position. A grave previously explored by the owner of the place was located in sondage I(1). The objects found there included an axe of striped flint and a collared flask (fig. 7a, c).

III. Kichary Stare, site „Pole Bolenia”

The site has been located thanks to the interviews made during excavations of the cemetery at Dwikozy. In 1969 during ploughing stone slabs were revealed, among which a collared flask (fig. 7 b) and a flint blade occurred.

Owing to the initial survey of the neighbouring parts of the loess interfluve situated on both sides of the river Opatówka, combined with the interviews of the local people, it has been established that during farming activities stone slabs, doubtless derived from graves, are frequently brought to light. The upper parts of the slabs often occur just under the arable soil. Recently the discoveries of this kind have been growing in number because of the introduction on an increasing scale of machines that cut deep into the ground. However, of primary importance is here erosion due to which a constant denudation of loess interfluves is taking place.